

УДК 378.147:373

Брич Тетяна, Марканич Неля, Опачко Магдалина

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ ДОШКІЛЬНИКАМИ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ

У статті розкрито сутність організації освітньо-виховного процесу засвоєння знань дошкільниками про природне довкілля, що ґрунтується на розумінні сутності екологічного виховання дошкільників та розвитку в них ціннісного ставлення до довкілля; можливості використання різноманітних форм і методів організації процесу засвоєння знань про довкілля, в тому числі інтерактивних технологій навчання.

Показано, що успішність професійної діяльності майбутніх менеджерів у системі дошкільної освіти, в тому числі у змісті організації освітньо-виховного процесу засвоєння знань про природне довкілля визначається сукупністю компетентностей: проєктивною, організаційно-управлінською, конструктивно-технологічною, діагностичною.

***Ключові слова:** менеджер дошкільної освіти, освітньо-виховний процес, природне довкілля, компетентнісний підхід.*

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку науки і освіти, екологічний стан у країні і всьому світі ставлять нові вимоги до освіти, навчального процесу. Вони мають забезпечити формування у підростаючих поколінь цілісної свідомості, життєствердного образу світу і його основи – екологічного образу природи, природничо-наукової компетентності, які б обумовлювали екологічну вихованість, цілісне сприйняття природи, світу, обмежували всюдозволеність щодо природи, довкілля.

У сучасному розумінні під екологічною компетентністю розуміють здатність особистості вирішувати різного рівня проблеми і завдання, що виникають у життєвих ситуаціях та професійній діяльності, формування екологічної культури, мотивів, знань, навчального й життєвого досвіду, пов'язаних із збереженням довкілля [2].

Видатний педагог В.О. Сухомлинський стверджував, що природа лежить в основі дитячого мислення та творчості. Вчений вважав, що формувати у людини ставлення до рідного краю як частки природи слід починати з раннього віку. Основою екологічної підготовки мають бути, звичайно, біологічні знання – закони життя живої природи і розуміння того, як необхідно жити, щоб не порушити гармонії навколишнього середовища. Процес формування природознавчої компетентності дошкільника шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, організації освітнього середовища в дошкільному закладі, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики враховано у впровадженні моделі «Довкілля» [3].

Довкілля – це життєвий світ, що оточує дитину, в якому вона живе з перших днів свого життя, який вона пізнає і який дає їй можливість формувати образ свого «Я», себе як особистість. Довкілля – це середовище життя, з яким жива істота пов'язана обміном речовин, енергії, інформації, середовище, що постає перед дитиною як цілісність (цілісна картина світу), у якому все органічно взаємопов'язано. Довкілля у широкому розумінні цього слова – це вся наша планета Земля, це Космос, це все те, що певним чином впливає на розвиток і формування особистості.

Особистісна орієнтація дошкільної освіти внесла істотні зміни до змісту роботи педагога, в тому числі, педагога-менеджера. Аналіз сучасної практики засвідчує існуючі протиріччя між сьогоденними вимогами до методичної служби та рівнем сформованості знань, умінь і навичок студентів – майбутніх організаторів дошкільної освіти, магістрів з менеджменту дошкільної освіти, що забезпечують успішне виконання цих вимог.

Започаткування підготовки магістрів спеціалізації «Менеджмент у системі дошкільної освіти» в Ужгородському національному університеті є відповіддю на сучасні виклики у сфері дошкільної освіти. Створена Освітньо-професійна програма підготовки для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти є державним нормативним документом, на якому ґрунтується організація освітнього процесу вищого навчального закладу й визначається нормативний зміст навчання, встановлюються вимоги до обсягу і рівня освітньої та професійної підготовки фахівця освітнього рівня «магістр» спеціальності «Менеджмент у системі дошкільної освіти» [9].

Створена програма розроблена із урахуванням компетентнісного підходу до підготовки фахівців та особистісно орієнтованого підходу до реформування системи дошкільної освіти [4].

У змісті професійної підготовки майбутніх менеджерів дошкільної освіти повинні знайти відображення актуальні для середовища дошкільної освіти проблеми, зокрема, засвоєння знань у дошкільників про природне довкілля. В цьому контексті проблема підготовки магістрів до організації освітньо-виховного процесу у дошкільному закладі, зокрема до засвоєння знань у дошкільників про природне довкілля, видається своєчасною.

Аналіз досліджень і публікацій. Основні завдання екологічного виховання дітей у процесі ознайомлення їх з природою на основі сучасних наукових психолого-педагогічних досліджень розкрито у дослідженнях Н. Виноградової, Т. Куликової, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Н. Рижової, П. Саморукової, Н. Яришевої. В історії західної прогресивної педагогіки про використання природи у вихованні дітей йшлося у роботах Я. А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, М. Монтесорі. У вітчизняній педагогіці про важливу роль природи у формуванні особистості дитини йшлося у працях А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського.

Одним з найпоширеніших нині в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою є екологічний підхід (Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, О. Соцька та ін.). До основного його пріоритету віднесено екологічну освіту дошкільників – процес, що поєднує екологічне навчання, екологічне виховання, екологічний розвиток (особистісні якості, базові цінності) [7, с.5].

Дослідники проблеми впровадження екологічного підходу в систему дошкільної освіти наголошують на необхідності його реалізації у таких сферах: – збагачення емоційно-чуттєвого досвіду дітей, спілкування з природою у процесі оволодіння базовими знаннями про природне довкілля;

– формування системи ціннісних орієнтацій, збагачення морально-ціннісного досвіду спілкування з природою;

– формування необхідних складових екологічної компетентності, здатності застосовувати знання й уміння на практиці, самореалізовуватися в екологодоцільній діяльності [10, с.26].

Ціннісне ставлення до природи характеризується дослідниками (І. Корякіною, В. Маршицькою, М. Рогановою, Г. Тарасенко та ін.) як важливий компонент природничо-екологічної компетентності особистості, як морально-естетична властивість, що виявляється в цілісному (пізнавальному, емоційному, діяльнісному) ставленні людини до дійсності. А відтак, в ознайомленні дітей з природою неодмінною домінантою повинні стати емоційні складники, насамперед пов'язані з естетичними почуттями та переживаннями.

Мета дослідження полягає у розкритті сутності і змісту організації освітньо-виховного процесу з формування знань у дошкільників про природне довкілля та визначенні компетентностей, що забезпечують ефективність професійної діяльності магістрів – майбутніх фахівців спеціальності «Менеджмент у системі дошкільної освіти».

Виклад основного матеріалу. Організація освітньо-виховного процесу у дошкільному навчальному закладі здійснюється відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» і спрямована на реалізацію основних завдань розвитку і формування освітнього середовища дошкільного закладу. Зміст освітньо-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі визначається Базовим компонентом дошкільної освіти і реалізується відповідно до програм розвитку, навчання, виховання дітей [1].

Метою організації освітньо-виховного процесу із засвоєння знань про довкілля у дошкільників у відповідності до нової програми «Я у Світі» у сфері «Природа» є створення навчально-методичного забезпечення для засвоєння системи знань про довкілля та досвіду гармонійної поведінки у довкіллі [5]. Програмою «Я у Світі» у сфері «Природа» передбачено забезпечення бази для екологічного виховання дітей у дусі сучасних вимог, де чітко визначено мету – «створити сприятливі умови для становлення у

дошкільника компетентності в цій сфері життєдіяльності, сформувати зачатки екологічної культури, наукового світобачення та еколого-доцільної поведінки [8].

Організація освітнього процесу засвоєння у дошкільників знань про природне довкілля ґрунтується на розумінні сутності екологічного виховання дошкільників та формуванні в них ціннісного ставлення до довкілля; можливостей використання різноманітних форм і методів організації процесу формування знань про довкілля у дошкільників, в тому числі інтерактивних технологій навчання [2].

Вона передбачає використання методів ознайомлення дітей з природою, серед яких виокремлюють: пояснювально-ілюстративний, проблемний методи, які забезпечують безпосередній і дійовий контакт дітей з природою; дослідницький метод, практичні методи, ігрові методи ознайомлення дітей з довкіллям. Особливе місце у системі методів формування знань у дітей про природне довкілля посідають наочні методи ознайомлення дітей з природою, зокрема, використання ілюстративного матеріалу в ознайомленні дітей з природою (моделі, дидактичні картини та фотоілюстрації, репродукції художніх картин, технічні засоби, діапозитиви, кінофільми, мультимедіа, інтернет-ресурси) у роботі з дітьми різних вікових груп [6].

Велику роль у організації освітньо-виховного процесу засвоєння знань у дошкільників про природне довкілля посідають практичні та словесні методи ознайомлення дітей з природою. У зв'язку з цим велике значення у підготовці магістрів відводиться засвоєнню словесних методів та їх зв'язку з методом безпосереднього ознайомлення з природою, ефективність якого пов'язана із розумінням психологічних основ використання словесних методів у навчанні дошкільників. Серед словесних методів виокремлюють: різні види розповідей, а також мовні логічні завдання, як особливий вид розповіді; різні види бесіди: пропедевтичні, супроводжуючі діяльність дітей, підсумкові, евристичні, узагальнюючі; розповіді вихователя і дітей. У екологічному вихованні дошкільників велике значення має використання різноманітних літературних жанрів (казок та реалістичних оповідань, віршів, загадок, тощо); використання усної народної творчості, словесні ігри (фіксація вражень і закріплення знань дітей про природу) [6].

Важливе значення у засвоєнні знань про природне довкілля надається організації і змісту спостереження за природою дітей різних вікових груп. Спостереження, як основа формування реалістичних уявлень про природне довкілля, використовується в залежності від цілей і завдань спостереження, від вікових та індивідуальних особливостей дошкільників; епізодичні і довготривалі; первинні, повторні і заключні спостереження; спостереження порівняльного характеру тощо.

Окрім того, використовуються спостереження: за об'єктами неживої природи, птахами, тваринами, комахами; короткочасні та довготривалі; на заняттях, під час прогулянок, ігор, праці в кутку природи і на ділянці дошкільного закладу тощо; методики: знайомства з прикметами

передбачення погоди; ведення календаря природи; проведення дослідів в дошкільному закладі та види дослідів, які використовуються у процесі ознайомлення дітей з неживою природою тощо [11].

Окрім сукупності методів у організації процесу засвоєння знань у дошкільників про природне довкілля використовуються різні форми ознайомлення дітей з природою. До них відносять: екскурсії різної тематики; цільові прогулянки; щоденні прогулянки на майданчику дошкільного закладу тощо.

Як форму організації процесу засвоєння знань у дошкільників про природне довкілля використовують дидактичну гру (рольові, відтворюючі уявлення про природу, ігри з природним матеріалом: піском, водою, льодом, снігом, листям, квітами, плодами, овочами, насінням; ігри на класифікацію предметів природи, ігри з картинками). У роботі з дошкільниками із ознайомлення з природою використовують також різноманітні літературні жанри (казки та реалістичні оповідання, вірші, загадки, тощо) [6].

У організації освітнього процесу в сучасному дошкільному закладі дедалі більшою увагою користуються освітні технології, зокрема технологія екологічної проєктної діяльності, яка передбачає проведення з дітьми практично-пошукової діяльності у екологічному проєкті.

Особливе місце у засвоєнні знань дошкільниками про природне довкілля посідає осередок природи дошкільного закладу. Осередок природи – це частина освітньо-виховного середовища ДОЗ, який реалізується шляхом обладнання куточка природи. Вимогами до обладнання осередку природи у ДОЗ передбачено використання кімнатних рослин як матеріалу для формування у дітей уявлень про рослину – частину живої природи; розміщення та догляд за кімнатними рослинами; організацію догляду дошкільників за рослинами та тваринами у ДОЗ [2].

Аналіз сутності процесу організації засвоєння знань дошкільниками про природне довкілля уможливорює виокремлення та актуалізацію важливих для магістрів-майбутніх менеджерів у системі дошкільної освіти компетентностей, а саме:

– проєктивної, що полягає у здатності проєктувати об'єкти дошкільної освіти (освітньо-виховного процесу, освітньо-розвивального середовища, взаємодії дошкільників із довкіллям (природним, предметним, соціальним); у нашому випадку йдеться про компетентність проєктування освітньо-виховного процесу для формування знань у дошкільників про природне довкілля;

– організаційно-управлінської, що передбачає володіння здатністю розпізнавати і добирати адекватні до цілей діяльності методи, форми, засоби, технології організації та управління об'єктами дошкільної освіти; в розглянутому випадку йдеться про методи, форми, засоби, технології ознайомлення дошкільників із природним довкіллям з урахуванням вікових особливостей дошкільників;

– конструктивно-технологічної, що полягає у здатності моделювати об'єкти дошкільної освіти (в залежності від цільового та функціонального призначення дошкільного закладу, наприклад: еко-садочок і звичайний дошкільний заклад; в залежності від орієнтованості на ту чи іншу програму, або програми розвитку дошкільників, наприклад: «Впевнений старт», «Мудрі шахи», «Англійська мова для дітей дошкільного віку», «Дитяча хореографія», «Дитина в світі дорожнього руху» тощо); у конкретному випадку йдеться про моделювання освітньо-виховного процесу з ознайомлення дошкільнят з природним довкіллям в умовах звичайного дошкільного закладу, але з варіацією способів реалізації програми ознайомлення з природним довкіллям для різних вікових груп;

– діагностичної, що полягає у аналізі, спостереженні та моніторингу якості дошкільної освіти, визначенні критеріїв оцінювання ефективності різних видів діяльності вихователів, дошкільників тощо; у конкретному випадку йдеться про необхідність визначення магістрами-майбутніми менеджерами у системі дошкільної освіти критеріїв та діагностичних методик якості та ефективності організації освітньо-виховного процесу з формування знань у дошкільників про природне довкілля тощо.

Висновки. Організація освітньо-виховного процесу засвоєння знань у дошкільників про природне довкілля ґрунтується на розумінні базових понять, а саме: довкілля, природа, знання про природне довкілля, вікові особливості формування знань про природне довкілля. Це уможливорює виокремлення методів, форм, засобів і технологій, що використовуються у ознайомленні дошкільників із природним довкіллям.

Ефективність професійної діяльності майбутнього менеджера в системі дошкільної освіти ґрунтується на компетентностях, серед яких важливе місце посідають: проєктивна, організаційно-управлінська, конструктивно-технологічна, діагностична.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із обґрунтуванням педагогічних умов формування виокремлених компетентностей у магістрів спеціальності «Менеджмент у системі дошкільної освіти».

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика : навч. посіб. / за заг. ред. проф. С.О. Нікітчиної. Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. 368 с.
2. Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку: навчальний посібник для студ. спец. «Дошкільна освіта» / автор та укладач А.В. Сазонова. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 248 с.
3. Ільченко В.Р., Гуз К.Ж. Освітня програма «Довкілля». Концептуальні засади. Інтеграція змісту природничо-наукової освіти. Київ-Полтава: ПОПОПП, 1995. 119 с. С. 31.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С».», 2004. 112 с.
5. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник. Київ : «Слово», 2015. 352 с.
6. Методика ознайомлення дітей з природою / Уклад.Н.М. Горопаха. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 432с.
7. Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч. посібник. Київ : «Світлич», 2010. 144 с.
8. Присяжнюк Л.А. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою: інвайроментальний вимір. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій* : збірник мат. науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (м. Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 01-02 квітня 2015 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : «Нілан-ЛТД», 2015. С. 191–194.
9. Профіль освітньої програми «Менеджмент у системі дошкільної освіти». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/1525> Загол. з екрану.
10. Соцька О. Від знань та емоцій до екологодоцільної поведінки // *Дошкільне виховання*. 2014. № 11. С. 24–27.
11. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навч.- метод. посіб. / за ред. Н.В. Гавриш ; авт. кол.: Н.В. Гавриш, О.О. Ліннік, Н.В. Губанова. Луганськ : «Альма-матер», 2007. 496 с. С. 11–57.

Брич Тат'яна, Марканич Неля, Опачко Магдалина
ОРГАНИЗАЦІЯ ВОСПИТАТЕЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО
ПРОЦЕСА УСВОЕННЯ ЗНАНИЙ ДОШКОЛЬНИКОВ О ПРИРОДНОЇ
СРЕДЕ

В статті раскрыта сутність організації освітньо-виховного процесу усвоєння знань про навколишнє середовище, заснованого на розумінні сутності екологічного виховання дошкільників і розвитку в них ціннісного ставлення до навколишнього світу; можливості використання різних форм і методів організації усвоєння знань про навколишнє середовище, в тому числі інтерактивних технологій навчання.

Показано, що успішність професійної діяльності майбутніх менеджерів в системі дошкільної освіти, в тому числі в організації освітньо-виховного процесу усвоєння знань про навколишнє середовище визначається сукупністю компетентностей: проєктивної, організаційно-управлінської, конструктивно-технологічної, діагностичної.

Ключевые слова: менеджер дошкольного образования, образовательно-воспитательный процесс, окружающая среда, компетентностный подход.

Brych Tatyana, Markanic Nelia, Opachko Magdalena

**ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS OF LEARNING
NATURAL ENVIRONMENT.**

In the article the essence of the organization of educational process of learning by the preschool children the natural environment is revealed, which is based on understanding of essence of ecological education of preschool children and development of valuable attitude to environment; opportunities to use various forms and methods of organizing the process of learning about the environment, including interactive learning technologies.

It is shown that the success of the professional activity of future manager's in the system of preschool education, including the content of the organization of the educational process of assimilation of knowledge about the natural environment is determined by a set of competences: projective, organizational-managerial, constructive-technological, diagnostic.

Keywords: preschool education manager, educational process, natural environment, competence approach.